

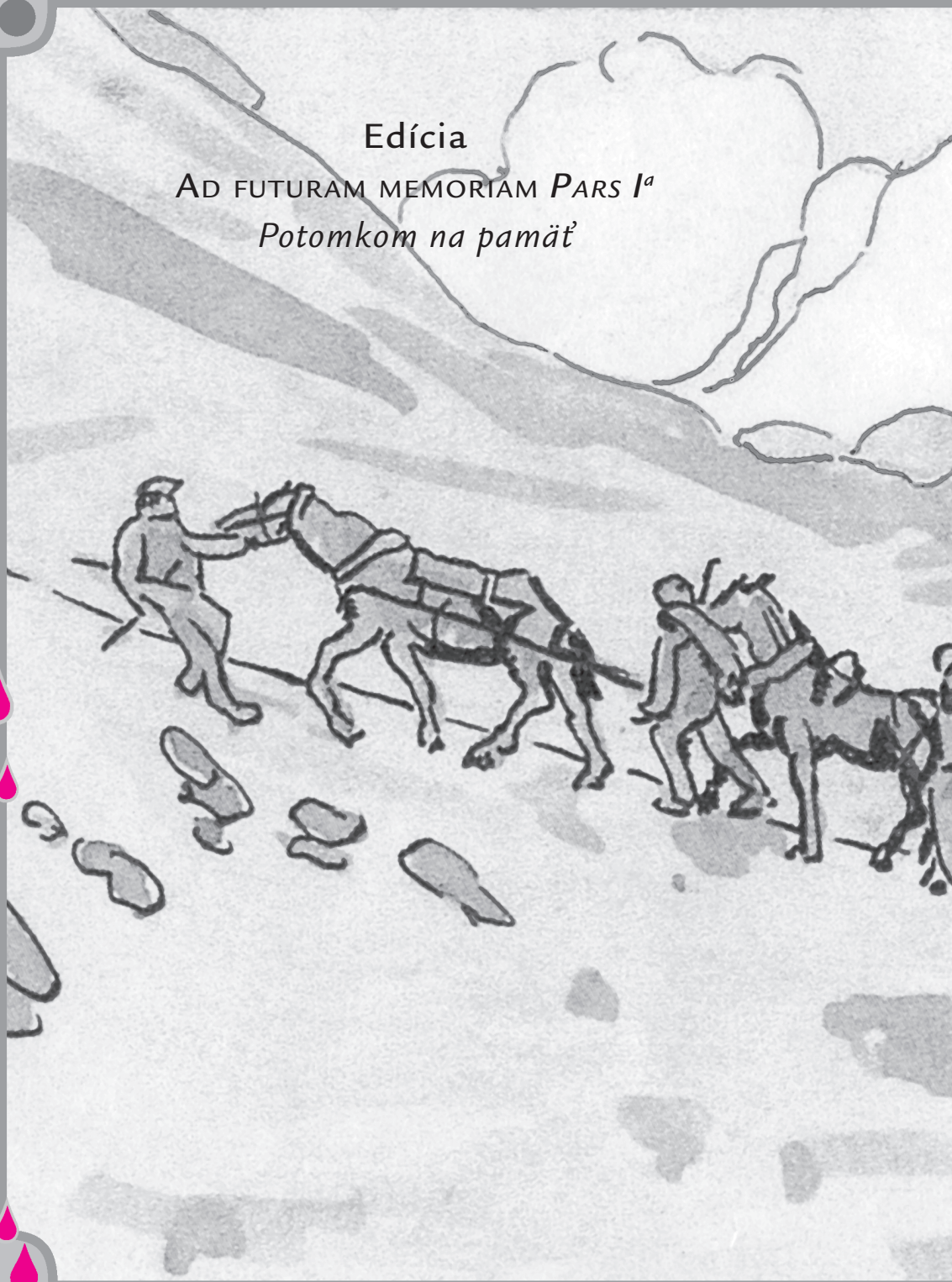

VEDA
vydavateľstvo SAV

Edícia

AD FUTURAM MEMORIAM *PARS I^a*

Potomkom na pamäť

ROZPAMÄTÁVANIE

Prvá svetová vojna jazykom
prastarých otcov a materí

MILOSLAV SMATANA
a kolektív

VEDA
vydavateľstvo SAV

Bratislava 2015

SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED
JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA

Publikácia je súčasťou riešenia vedeckého projektu Slovník slovenských nárečí, s finančnou podporou Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva SR a Slovenskej akadémie vied (číslo projektu 2/0105/14)

Vedecký redaktor
Miloslav Smatana

Zostavili
Miloslav Smatana (vedúci kolektívu)
Katarína Balleková
Martina Kopecká
Dagmar Šimunová

Recenzovali
Mgr. Gabriela Múcsková, PhD.
Mgr. Katarína Žeňuchová, PhD.
Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.

Výber a edičná úprava textov
Adriana Ferenčíková, Martina Kopecká, Anna Ramšáková, Miloslav Smatana, Dagmar Šimunová

Prepis textov do elektronickej databázy
M. Donauerová, M. Dopaterová, J. Hajdinová, N. Chajmovská, M. Hovančík, P. Chudíková,
J. Kmitová, M. Kopecká, D. Miklušová, A. Orlovská, D. Petrakovičová, P. Ráczová,
A. Ramšáková, P. Rozkopalová, M. Smatana, D. Šimunová, L. Vaterková

Odborná úprava textov
A. Ferenčíková, M. Chochol, M. Smatana, D. Šimunová

© Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2015

Obálka, predná a zadná predsádka, kresby © Gejza Ecker

Autori štúdií
© Mgr. Katarína Balleková, PhD., Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Bratislava
doc. PhDr. Hana Hlôšková, CSC., Katedra etnológie a muzikológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava
prof. PhDr. Roman Holec, CSC., Historický ústav SAV, Katedra slovenských dejín; Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava
PaedDr. Miloslav Smatana, CSC., Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Bratislava

Dizajn © Eva Kovačevičová-Fudala

ISBN 978-80-224-1495-1

OBSAH

Úvodné slovo (M. Smatana a zostavovatelia).....	8

• ŠTÚDIE •

Nárečové texty vo vedeckých archívoch – svedectvo nehmotného dedičstva (M. Smatana)	14
„Malý človek“ vo veľkej vojne (R. Holec).....	32
Folkloristická hodnota ústnych naratívov o prvej svetovej vojne (H. Hlôšková)	46

• ANTOLÓGIA NÁREČOVÝCH TEXTOV •

A PRIŠIEL ROK ŠTRNÁSTY...

1.1. V Sarajeve sa stala jedna neslýchaná vec (<i>Bzince pod Javorinou</i>)	62
1.2. Ako som rukoval do prvej svetovej (<i>Lopašov</i>).....	63
1.3. Keď zastrelili Ferdinanda (<i>Veľký Lom</i>).....	64
1.4. Však aj mne sa tej vojny ušlo (<i>Bzince pod Javorinou</i>).....	68
1.5. Cez vojnu som bol v Amerike (<i>Ratkovo</i>)	69
1.6. Z Ameriky do vojny (<i>Likavka</i>)	69
1.7. Nech žije vojna! (<i>Poriadie</i>).....	71

NA FRONTE VO VOJENSKÝCH BAGANČIACH

1.8. Nemá ruma, nemá šturma (<i>Brezno</i>)	74
1.9. To boli tie zážitky sveta (<i>Dvorany nad Nitrou</i>).....	75
1.10. Vojak a sviňa – to jeden diabol (<i>Široké</i>)	75
1.11. Aj ja som bol vo vojne (<i>Veľké Uherce</i>).....	76
1.12. Päť rokov v prvej svetovej (<i>Bijacovce</i>).....	78
1.13. Doba válečná (<i>Horná Mariková</i>).....	80
1.14. Krajčír vo vojne a v zajatí (<i>Valča</i>)	82
1.15. Tri vystrelené kone (<i>Zombor</i>)	84
1.16. Ako som zháňal koristiť (<i>Smolinské</i>).....	86
1.17. Keď som sa vrátil z frontu, moja baba ma nepoznala (<i>Riečnica</i>)	87
1.18. Pánubohu do okien (<i>Šterusy</i>)	88
1.19. Nech radšej padnem do zajatia (<i>Vištuk</i>)	90
1.20. Na Vianoce v Čiernom mori (<i>Krškany</i>)	92
1.21. Až na Krymský polostrov (<i>Senné</i>)	93
1.22. Sám cisár ma potľapkal (<i>Horná Krupá</i>).....	94
1.23. Odhodme gvéry a poďme do Rusije (<i>Ostrovany</i>)	96
1.24. Živý a či mŕtvy (<i>Hul</i>).....	99
1.25. Hnali nás ako dobytok na jatky (<i>Lascov</i>).....	99
1.26. Keď najväčšmi strieľali, začal som spievať (<i>Likavka</i>)	100
1.27. Predsa sme sa dožili (<i>Dolná Krupá</i>).....	103
1.28. Už viac spolu piť nebudeme (<i>Slovany</i>)	104
1.29. Strašne horké víno bolo v tom Taliansku (<i>Dolná Súča</i>).....	105
1.30. Dobré, že žijem (<i>Polerieka</i>).....	106
1.31. Keď ti rozkážu, musíš ísť (<i>Rozbehy</i>)	108
1.32. Na jedno ráno nikdy nezabudnem (<i>Bánová</i>)	110
1.33. Kragujevacká vzbura (<i>Dolný Hričov</i>)	111
1.34. Na stĺpiky nás vešali (<i>Šarišské Dravce</i>).....	112
1.35. To neboli nepriatelia (<i>Veľká Lehota</i>)	113
1.36. Ako nás zajali (<i>Modra</i>).....	114
1.37. Stretnutie s ujcom (<i>Šterusy</i>).....	115

1.38. Ťažké rozhodovanie (<i>Veľké Uherce</i>).....	118
1.39. Deväťsto kilometrov pešo (<i>Zombor</i>).....	118
1.40. Kamarát sa už nikdy nenavrátil (<i>Myslava</i>).....	120

AJ DOMA SA BOJOVALO

1.41. Všetko trápenie zostalo na mne (<i>Dolné Orešany</i>)	124
1.42. Útecha raneného (<i>Žitavany</i>).....	125
1.43. Keď tatíčko odišli na vojnu (<i>Bzinca pod Javorinou</i>)	127
1.44. Ja som v tom vedel behať (<i>Topolčianky</i>)	127
1.45. V obchode v Rusku (<i>Lazany</i>).....	128
1.46. Keď nebola požíveň (<i>Zombor</i>).....	129
1.47. Cez vojnu sa ani prídel nedostával (<i>Ružindol</i>)	130
1.48. Ako som si muža na fronte našla (<i>Kokava nad Rimavicou</i>).....	131
1.49. Všetky ženy sa mali čo oháňať (<i>Sered'</i>)	132
1.50. Takú mám spomienku (<i>Osikov</i>)	133

TAKÁ TO BOLA VOJNA

1.51. Na víťazstvo dal dvestotisíc (<i>Smolenice</i>).....	136
1.52. Ako bola žena padnutého muža hľadať (<i>Gemerský Milhost'</i>)	136
1.53. Deti nevedeli, aká tam vojna bola (<i>Lamač</i>).....	138
1.54. Akým som bol verným legionárom (<i>Vyšný Slavkov</i>)	139
1.55. Keď sme šmuglovali (<i>Záhorská Ves</i>)	141
1.56. Z osemnásteho roku (<i>Sotina</i>)	143

MÔJ VOJNOVÝ PRÍBEH

1.57. O zajatí v Rusku (<i>Likavka</i>).....	146
1.58. Išiel som šesťnásť dní a šesťnásť nocí peši (<i>Kovarce</i>).....	151
1.59. I na vojne sme Vianoce svätili (<i>Pongrácovce</i>).....	154
1.60. Ako sme sa zachránili pred hladom na rumunskom fronte (<i>Prosiek</i>).....	158
1.61. Bola i nebola strašná tá vojna (<i>Stará Turá</i>).....	165
1.62. Moja história od začiatku války (<i>Bzinca pod Javorinou</i>)	167
1.63. Čo som prežil, to by som nikomu neprial (<i>Žaškov</i>)	173
1.64. Takéto veci sa odohrávali (<i>Černová</i>).....	181
1.65. Gul'ka v nohe mi ostala na pamiatku (<i>Baldovce</i>).....	183
1.66. Tá prvá vojna... (<i>Krásna Lúka</i>)	189

• Z VOJENSKEJ KOREŠPONDENCIE •

• SLOVNÍK •

Zo slovnej zásoby z obdobia prvej svetovej vojny (K. Balleková)	204

• ZOZNAMY A POUŽITÉ PRAMENE •

Zoznam textov	236
Zoznam úryvkov	239
Zoznam piesní	241
Zoznam rozprávačov s príslušnosťou k lokalite	242
Abecedný zoznam obcí	245
Zoznam značiek okresov a stolíc	246
Literatúra a pramene	247
Zhrnutie	249

ÚVODNÉ SLOVO

Publikácia s názvom *Rozpamätávanie* a podtitulom *1. svetová vojna jazykom prastarých otcov a materí* prináša vzácny a originálny nárečový materiál v podobe svedectiev a výpovedí Slovákov žijúcich v čase vypuknutia veľkého vojenského konfliktu, ktorý prerástol hranice európskych krajín a nadobudol svetové rozmery. Slovensko a jeho obyvatelia sa na počiatku 20. storočia, nie vlastným pričinením, stali súčasťou vojnových hrôz, ktoré mali byť začiatkom veľkých zmien vo vtedajšej Európe a nanovo pretvoriť jej mapu. O svojich zážitkoch rozprávajú nielen vojaci ako priami účastníci bojov, ale aj ich najbližší príbuzní, ktorých vojna zasiahla nepriamo.

Ústrednú a nosnú časť monografie predstavuje antológia nárečových textov s tematikou 1. svetovej vojny, ktorá je v predstavenej podobe jedným z výstupov grantového projektu *Slovník slovenských nářečí* (VEGA 2/0105/14). Zbierka textov vo viacerých aspektoch odkazuje na uvedený projekt, preto sa v nej prevažne uplatňujú metodologické postupy identické s postupmi pri tvorbe tohto slovníkového diela, napr. systém členenia slovenských nárečí, postup pri prepise nárečových textov, totožný administratívny aparát lokalít a i. Jedinečnosť a špecifickosť prezentovaných textov spočíva v tom, že všetky sú prepisom rozprávání obyčajných ľudí z rôznych oblastí a obcí našej krajiny, ktorí svoje zážitky sprostredkovali tou najprirodzenejšou formou rozprávania – v ich vlastných rodných dialektoch. V zbierke sú reprezentatívne zastúpené takmer všetky slovenské nárečia (oravské, liptovské, záhorské, šarišské a i., v publikácii ich označujeme ako ***nárečové podskupiny***, pričom niektoré sú bližšie špecifikované, napr. považská – podjavorinská, považská – myjavská, stredonitrianska – topolčianska a pod.) z troch základných slovenských nárečových makroareálov (stredoslovenského, západoslovenského a východoslovenského, v publikácii označované ako ***nárečové skupiny***), ktoré tak prostredníctvom vybraných textov vytvárajú pestrú koláž a ponúkajú čitateľovi základnú predstavu o každom nárečovom type.

Textovú časť monografie uvádzajú odborné štúdie, ktoré dokladajú závažnosť danej témy v prezentovaných textoch z lingvistického, historického a folkloristického a pohľadu. Okrem interpretácií východiskového jazykového materiálu poukazujú príspevky i na fakt, že štúdium archívnych dokumentov primárne zhromažďovaných na účely istého vedného odboru môže paralelne obsahovať a súčasne poskytnúť mnoho zaujímavých podnetov nielen pre príbuzné, ale i pre vedné disciplíny vzdialenejšie pôvodnému vednému odboru.

Poslanie predkladanej publikácie je teda viacúčelové: okrem čitateľského zážitku môžu texty poslúžiť na ďalšie štúdium jazykovedcom, dialektológom, historikom jazyka, folkloristom, a tiež etnografom / etnológom, historikom a iným odborníkom, ktorí chcú prehĺbiť svoje bádanie, či už v oblasti jazyka a zemepisných nárečí a ich vývinu na Slovensku, alebo aj v otázkach týkajúcich sa napr. histórie 1. svetovej vojny, či jej ničivého dopadu na ľudstvo a vznik nezmazateľných zápisov v jeho pamäti.

Krátka časť nazvaná *Z vojenskej korešpondencie* je stručnou ukážkou niektorých možností a spôsobov písomného styku vojakov bojujúcich na frontoch ďaleko od domova so svojimi najbližšími. Mnohé pohľadnice, listy či pozdravy boli mnohokrát to posledné, čo po vojakovi jeho rodine zostalo.

Publikácia však nemá len vedecké poslanie. Do rúk širokej verejnosti a všetkým záujemcom o jazyk a nárečia s prepojením na etnokultúrne otázky alebo štúdium vojnej histórie, sa dostáva v čase, keď pred sto rokmi v Európe naberal na obrátkach vojenský konflikt dovtedy nevídaných rozmerov. Na pozadí týchto prevratných udalostí má naše knižné dielo ambíciu ukázať nezmyselnosť vojny a súčasne byť mementom a varovaním pre všetkých. Má vystríhať nielen pred vojnovými hrozbami, ale i pred akýmkoľvek násilím práve v čase, keď cena ľudského života vo svete dosahuje varovne nízke hodnoty, nezmyselný terorizmus nadobúda reálne kruté kontúry a hrozí rozhorením ďalších (zatiaľ) lokálnych vojenských konfliktov. Svojím estetickým vyjadrením nadobúda monografia rozmery diela so spoločensko-výchovnou a mobilizačnou funkciou. Takto má pripomenúť bolestivú cestu, ktorou sa ľudstvo už niekoľkokrát vydalo, a súčasne ukázať, že týmto smerom by sa ľudské spoločenstvo za žiadnych okolností nemalo poberať.

POZNÁMKY K ANTOLÓGII NÁREČOVÝCH TEXTOV

Materiálová základňa, výber textov a ich úprava

Materiálovú bázu čítankovej časti publikácie (antológie) tvorí súbor nárečových textov vybraných z interného archívu dialektologického oddelenia Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave. Bohaté archívne fondy primárne slúžia ako jeden z materiálových zdrojov pri tvorbe *Slovníka slovenských nárečí*. Vybrané texty súvisiace s tematikou 1. svetovej vojny tvoria jedinečnú kolekciu nárečových rozprávání zachytávajúcich ťaživú atmosféru začiatku 20. storočia z pohľadu ľudí, ktorých naplno zasiahlo historicky aj plošne prvé globálne vojnové besnenie dovtedy nevídaných rozmerov so všetkými fatálnymi následkami.

Nárečové ukážky boli vybrané z celkového množstva viac ako 300 textov s tematikou 1. svetovej vojny, pričom základnými kritériami ich výberu bolo tematické, zemepisné a kvalitatívne hľadisko. V definitívnom výbere čítankovej časti prezentujeme 66 nárečových textov (1.1 – 1.66), 36 predelových úryvkov (2.1 – 2.36) a 6 kratších slovesných žánrov – piesní, príp. riekaniek (3.1 – 3.6), t. j. 108 rôznych nárečových zápisov zaradených do piatich tematických celkov. Jednotlivé tematické časti so samostatným nadpisom a anotáciou oddeľujú graficky spracované satirické ilustrácie G. Eckera, signované Kanonier Ecker, ktoré boli originálnou súčasťou dochovanej vojenskej korešpondencie na predtlačí lístkov poľnej pošty (bližšie informácie o G. Eckerovi sú v kapitolke *Z vojenskej korešpondencie*). Každý z nárečových zápisov má v rámci publikácie vlastné a jedinečné **identifikačné číselné označenie**, odkazujúce na systematizovanú katalógovú identifikáciu v pramennej báze nárečových textov (spôsob značenia pozri ďalej).

Vo vybraných nárečových ukážkach boli vykonané iba nevyhnutné redakčné zásahy a úpravy, týkajúce sa predovšetkým ich formy a rozsahu. Niektoré z nich bolo nutné krátiť, najmä v prípadoch, ak sa isté časti rozprávania bezúčelne a nadmerne opakovali, ak rozprávači odbočovali od hlavnej témy, príp. uvádzali známe alebo irelevantné informácie a pod. Pri týchto úpravách zostavovateľa dbali na to, aby sa nenarušila hlav-

ná dejová línia rozprávania, kompaktnosť a štruktúra textu a jeho celková výpovedná hodnota. V podstatnej miere boli odstránené písárske chyby, ktoré vznikli pri prepise nahrávky, resp. neskôr, pri sekundárnom prepise do elektronickej databázy (približne od r. 2005).

Zámerom zostavovateľov je bolo predstaviť čitateľovi texty v ich najčistejšej, a zároveň čo najpríťažlivejšej podobe. Zrozumiteľnosť nárečových výpovedí uľahčuje samostatne spracovaný abecedný slovník výrazov z oblasti militárie viažucich sa k 1. svetovej vojne (autorkou je K. Balleková), zaradený v monografii za čítankovou časťou knihy. Priamo v textoch v zátvorke bezprostredne za nárečovou lexémou sú kurzívou zapísané spisovné vysvetlenia významov niektorých nárečových slov (výrazov) zo všeobecnej slovnej zásoby. Preklady krátkych inojazyčných častí (slov a dialogických viet) sú uvádzané výberovo v poznámkach pod čiarou.

Výber textov ovplyvnila predovšetkým ich výpovedná hodnota a ich schopnosť kvalitatívne reprezentovať príslušné nárečie. Nie je vylúčené, že vo vybranom texte môže byť systém daného dialektu ovplyvnený viacerými okolnosťami, čím dochádza k narušeniu ideálnej normy prezentovaného nárečia (porov. túto problematiku v štúdiu M. Smatanu). Na takéto texty upozorňujeme a označujeme ich znakom hviezdčky, ktorá signalizuje možnú príčinu konverzie autentických nárečových prvkov: 1. text pochádza z obce na pomedznom nárečovom území (zápis môže obsahovať prvky dvoch alebo viacerých susediacich nárečových podskupín, resp. skupín); 2. text obsahuje rôzne prvky atypické pre dané nárečie (ich nositeľom je rozprávač), ktoré do značnej miery narúšajú jeho ideálnu normu (príčinou môže byť napr. fakt, že rozprávačovo rodisko nie je totožné s miestom zápisu, rozprávač prežil veľkú časť svojho života mimo rodnej obce a pod.). Hviezdčka odkazuje na vysvetlenie novej príčiny konverzie, ktoré je popísané pri archívnych údajoch konkrétneho textu v časti *Zoznam textov*. Je prirodzené, že v každom nárečovom texte sa môžu nájsť cudzie (inonárečové, inojazyčné) prvky a nie je možné všetky komentovať. To ani nie je poslaním publikácie. V uvedenej podobe môžu predstavené texty poslúžiť ako ďalšie východisko pre bádateľov, ktorí skúmajú dynamiku vo vývine dialektov a ich ďalšie smerovanie. Prezentované texty ponúkajú takúto možnosť v časovom horizonte približne 50 a viac rokov (časový údaj o zaznamenaní textu pri heuristickom výskume v danej lokalite je uvedený v zoznamoch s archívnymi identifikačnými údajmi).

Zásady prepisu

V súlade s koncepciou *Slovníka slovenských nářečí* sme uplatnili pri prepise nárečových textov zásady tzv. zjednodušenej čitateľskej transkripcie: zapisujeme zložky *dz*, *dž*, *ch*; v prepise používame len grafému *i* (výnimku tvorí *y*, ktorým sa vyjadruje výslovnosť zadného vokálu v severokysuckých, sotáckych a užských nárečiach); mäkkú výslovnosť spoluhlások označujeme v každej pozícii, pri tvrdej výslovnosti píšeme tvrdé spoluhlásky, mäkké sykavky označujeme grafémami *š*, *ž*; neoznačujeme tzv. neslabičné *i*, grafémou *ů* zapisujeme bilabiálne *u* v pozíciách pôvodného tvrdého *l* (*boů*, *hůava*), výnimku tvoria prípady využitia *ů* v pozíciách, keď si to vyžaduje špecifickosť nárečových dokladov (*šl'ůka*, *pol'ioůka*); pre slabičné *r*, *l* (*ř*, *ľ*) nepoužívame osobitný znak, zaznamenávame splyvavú výslovnosť medzi slovami a tiež spodobovanie na hranici slov a morfém, ako aj zjednodušenú výslovnosť spoluhláskových skupín.

Názvy jednotlivých ukážok uvádzame spisovne, príp. štandardizovane.

Označenie a identifikácia zápisov

Na uľahčenie identifikácie nárečových textov používame pre každý zápis **číselné označenie** zložené z dvojice čísel. Prvé z nich udáva typ textu: 1 = nárečové texty, 2 = predelové úryvky z textov a 3 = piesne, resp. riekanky, a druhé (uvedené za bodkou) je poradovým číslom textu v čítanke. Napríklad označenie 1.5 udáva, že ide o piaty nárečový text v poradí; číslo 2.9 označuje, že ide o deviaty predelový úryvok atď.

Pri každom nárečovom texte v antológii sú uvedené **základné identifikačné údaje**, ktoré poskytujú čitateľovi sprievodné informácie o texte a bližšie ho špecifikujú. Nad každým textom sa uvádza:

- a) identifikačné číselné označenie (napr. 1.1, 1.2 atď.);
- b) príslušnosť dialektu k nárečovej skupine a podskupine (napr. západoslovenské nárečie, považské; stredoslovenské nárečie, hontiansko-novohradské atď.); na bližšie špecifikované nárečové podskupiny upozorňujeme znakom hviezdičky v záhlaví prepisu textu (bližšia špecifikácia nárečovej podskupiny je uvedená pri archívnych údajoch konkrétneho textu v časti *Zoznam textov*);
- c) obec (lokalita) s príslušnosťou k okresu (napr. Bzince pod Javorinou, o. Nové Mesto nad Váhom; Veľký Lom, o. Modrý Kameň atď.); obce sú zaradené do okresov podľa administratívneho členenia z r. 1948 (zákon č. 280/1948), takéto začlenenie obcí sa uplatňuje v akademickom *Slovníku slovenských nárečí*;
- d) nadpis, resp. názov textu (napr. *V Sarajeve sa stala jedna neslýchaná vec!*, *Ako nás zajali* atď.)

Pod textom sa uvádza:

- e) meno rozprávača (napr. Rozpr.: J. Hložka).

Pri predelových úryvkoch (2.1 – 2.36) a piesňach, resp. riekankách (3.1 – 3.6), uvádzame iba obec (lokalitu) s príslušnosťou k okresu (**c**), meno rozprávača (**e**) a identifikačné číselné označenie (**a**).

ZOZNAMY A PRÍLOHY

Podľa identifikačného číselného označenia (údaj **a**) môže nájsť čitateľ v časti *Zoznamy a pramene* v záverečnej časti knihy podrobné archívne identifikačné údaje o všetkých nárečových zápisoch tak, ako sú uvádzané v archíve nárečových textov dialektologického oddelenia Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV (ďalej aj ANT JÚLŠ). Okrem **identifikačného číselného označenia (a)**, ktoré sa vzťahuje iba na túto antológiu, možno nájsť v príslušných zoznamoch nasledujúce údaje:

- b) obec (lokalita), z ktorej nárečový text pochádza, s príslušnosťou k okresu (uvedeného značkou okresu);
- c) archívne označenie textu, t. j. číslo, pod ktorým je text evidovaný v archíve nárečových textov, spolu so skratkou bývalej župy a poradovým číslom evidovaného textu v katalogizačnej zložke jednej lokality;
- d) údaje o rozprávačovi (informátorovi) – meno, vek, resp. rok narodenia (pri textoch je uvedený rok narodenia informátora, príp. jeho vek, v čase výskumu alebo nahrávky, prípadne aj oboje – vždy tak, ako je to uvedené v záznamoch archívu nárečových textov);
- e) údaje o zapisovateli – skratka mena a priezvisko;
- f) rok zápisu alebo zaznamenania nahrávky.

Napríklad:

(a) 1.1 **(f)** Bzince pod Javorinou NMV; **(g)** 14/04 – 05-Ntr, č. 6; **(h)** Rozpr.: J. Hložka, nar. 1894; **(i)** Zap.: M. Krištofová, **(j)** 1975.

Rovnaký identifikačný údaj je uvedený pri citáciách prameňov v úvodných troch štúdiách v poznámkach pod čiarou (v zátvorke bezprostredne po údají odkazujúcom na zdroj z Archívu nárečových textov), napr. ANT JÚLŠ, 12/06, Šterusy, text č. 7 **(1.18)**.

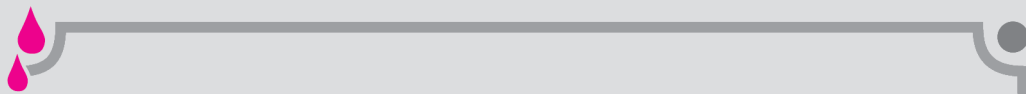
Za podrobnými archívnymi údajmi niektorých textov v časti *Zoznam textov* sa nachádzajú vysvetlenia odkazujúceho znaku hviezdičky (buď ide o bližšiu špecifikáciu nárečovej podskupiny, alebo o vysvetlenie možnej príčiny konverzie autentických nárečových prvkov v texte).

Súčasťou zoznamov v závere knihy je abecedný zoznam obcí, zoznamy značiek okresov a stolíc, prehľadný *Zoznam rozprávačov s príslušnosťou k lokalite*, v ktorom čitateľ môže okrem mien rozprávačov ľahko nájsť pomocou identifikačného číselného označenia (údaj **a**) aj začlenenie jednotlivých lokalít k nárečovým skupinám a podskupinám a napokon zoznam použitej literatúry a prameňov.

POĎAKOVANIE

Zostavovatelia knihy ďakujú Jazykovednému ústavu L. Štúra za možnosť sprístupniť v kritickom knižnom vydaní doteraz nepublikované nárečové texty deponované vo vedeckom archíve dialektologického oddelenia; rovnako ďakujú všetkým, ktorí sa formou spolupráce alebo podporou pričínili, aby publikácia vyšla a našla cestu k čitateľovi. Poďakovanie vyslovujeme O. Šimkovi za láskavé poskytnutie kópie uceleného súboru ilustrácií „karikaturistu“ G. Eckera zo súkromného archívu a ukážku vojenskej korešpondencie, ako aj A. Ferenčíkovej za sprístupnenie ukážok vojenskej korešpondencie z rodinného archívu. Osobitná vďaka patrí autorke grafického návrhu Eve Kovačovičovej-Fudala, ktorá text knihy obohatila originálnou vizuálnou atmosférou a vdýchla tak publikácii osobitný a svojrázny umelecký rozmer.

ZOSTAVOVATELIA

ROZPAMÄTÁVANIE

Prvá svetová vojna jazykom prastarých otcov a materí

Antológia nárečových textov

**MILOSLAV SMATANA
a kolektív**

Zostavili
KATARÍNA BALLEKOVÁ
MARTINA KOPECKÁ
MILOSLAV SMATANA
DAGMAR ŠIMUNOVÁ

Zostavovatelia publikácie uskutočnili všetky kroky smerujúce k získaniu súhlasu nositeľov práv k všetkým použitým dielam. Napriek ich úsiliu sa im nepodarilo nositeľov práv dohľadať. Ak ste nositeľom práv k niektorému z použitých diel, kontaktujte, prosím, zostavovateľov.

Obálka a grafická úprava
Eva Kovačevičová-Fudala

Príprava tlačových podkladov
Vladimír Radík

Zodpovedný redaktor za vydavateľstvo Veda
???

Prvé vydanie. Z tlačových podkladov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV vydala Veda, vydavateľstvo SAV v Bratislave roku 2015 ako svoju ..... publikáciu. 254 strán.

ISBN 978-80-224-1495-1